

Janusz Kowal

"Wprowadzenie do prawa kościelnego", Gianfranco Ghirlanda, Kraków 1996 : [recenzja]

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 39/3-4, 286-289

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

przejrzystości tekstu (por. s. 7, przyp. 1). W drugiej części natomiast zastosowano inne kryterium: w przypisach cytowane są z pełnym wskazaniem źródła Ustawy i inne przepisy prawa polskiego. Do *Noty bibliograficznej* zaś włączono te dokumenty, które zarówno we Wprowadzeniu jak i w Preambule do *Ustawy* były jedynie wzmiankowane.

Oprócz wspomnianych już wcześniej walorów omawianej pozycji, należy w konkluzji podkreślić fakt, iż zaktualizowany tekst *Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej*, w formie przedstawionej przez Autorów, jest publikowany po raz pierwszy. Podnosi to wartość tej książki, czyniąc z niej nie tylko kolejny głos w sporach wokół polskiego Konkordatu, ale również cenną pomoc naukową i akademicką.

Ks. Janusz Kowal SJ

**Gianfranco Ghirlanda SJ, Wprowadzenie do prawa kościelnego,
Wydawnictwo WAM, Kraków 1996,**

Publikowana przez krakowskie „Wydawnictwo WAM” seria Myśl teologiczna poszerzyła się ostatnimi czasy o kolejną pozycję, tj. książkę Gianfranco Ghirlandy SJ, *Wprowadzenie do prawa kościelnego*. Zdziwienie jakie może się rodzić z umieszczenia książki prawniczej w serii teologicznej rozwiewa sam Autor już w pierwszych zdaniach wprowadzenia przedstawiając swój zamiar udzielenia pomocy osobom studiującym prawo kościelne w celu przezwyciężenia pozytywistycznego i legalistycznego podejścia do norm prawnych i ułatwieniu nabycia teologicznej wizji tej rzeczywistości, która w sposób konstytutywny przynależy do życia Kościoła.

Faktycznie zamiar ten jest widoczny i realizowany w kolejnych rozdziałach, które odsłaniają nam sukcesywnie naturę prawa kościelnego, jego miejsce i cel w Kościele, jego powiązania z teologią, podstawowe kierunki jego reformy w trakcie przygotowywania nowego Kodeksu i wreszcie podstawową regułą organizacji ludu Bożego czyli *communio*. Co więcej, można stwierdzić, iż zamiar ten jest realizowany z dużą kompetencją dzięki wiedzy i doświadczeniu Autora, który od prawie dwudziestu lat wykłada prawo na Wydziałach Prawa oraz Teologii Papieskiego Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie. To doświadczenie, jak również dogłębne studia nad tekstami soborowymi (por. jego studium: *Hierarchica Communio. Significato della formula nella „Lumen Gentium”*, Roma 1980) ułatwiają Autorowi spojrzanie na nauki kanonistyczne w ich podwójnym wymiarze, to jest prawnym i teologicznym, jak również wieloaspektowe przedstawienie w swym dziele raportów jakie zachodzą między tajemnicą Kościoła a prawem kościelnym.

Takie spojrzenie na rzeczywistość prawa kościelnego pomaga z jednej strony przełamywać tak uprzedzenia w stosunku do prawa jak i fakt mającego miejsce przez lata izolowania nauk prawnych i dyscyplin teologicznych, z drugiej zaś strony ułatwia zrozumienie i interpretację prawa kościelnego w świetle dokumentów Soboru Watykańskiego II. Zwłaszcza to ostatnie okazuje się ogromnie ważne, gdy weźmie się pod uwagę tę okoliczność, iż Kodeks Prawa Kanonicznego ukazał się w znacznym odstępie czasu po zakończeniu Soboru, naświetlając również problemy o charakterze teologicznym, których sam Sobór nie rozstrzygnął. Okres posoborowych eksperymentów, dyskusji i refleksji był czasem dojrzwania idei czy problemów, czego ślady widać w nowym prawie Kościoła chociażby poprzez fakt aplikowania pogłębionej antropologii czy eklezjologii.

Całość pozycji, która rozpoczyna się od wykazu skrótów i wprowadzenia przedstawiającego schematycznie zawartość dzieła oraz jego cel, podzielona jest na pięć rozdziałów.

Pierwszy z nich, zatytułowany *Natura prawa kościelnego* rozpoczyna się od wyjaśnienia pojęć oraz przedstawienia istoty i formy historycznej prawa kościelnego. Dokonując rozróżnienia pomiędzy prawem Kościoła w jego esencji i globalności, prawem Kościoła w jego ujęciu pozytywnym oraz nauką prawa kanonicznego, Autor usiłuje określić istotę każdej z tych rzeczywistości. W ten sposób przedstawia prawo Kościoła w jego esencji i globalności jako „zespół relacji pomiędzy wiernymi, o charakterze obligatoryjnym, które są określone poprzez różne charyzmaty, sakramenty, posługi i funkcje tworzące reguły postępowania”. Natomiast prawo kościelne jako prawo pozytywne określa jako „zespół praw i norm pozytywnych danych przez kompetentną władzę, regulujących całość relacji pomiędzy podmiotami w życiu wspólnoty kościelnej i w ten sposób stanowiących instytucje, od których całość otrzymuje porządek kanoniczny”. Tak określone prawo kościelne przyjmuje konkretną formę historyczną w Kościele, który w swej istocie, jak to opisuje Autor na bazie kanonów 204 i 205, „jest nowym Ludem Bożym ustanowionym przez działanie Ducha Świętego, jest wspólnotą pomiędzy wszystkimi ochrzczoneymi, hierarchicznie połączonymi między sobą według różnych kategorii, na mocy różnorodności charyzmatów i posług, w tej samej wierze, nadziei i miłości, w sakramentach i zwierzchnictwie kościelnym”. Tak w definicjach Kościoła jak i prawa kościelnego widać antropologiczne i eklezjologiczne podstawy kościelnego prawa, stąd też w kolejnych częściach tego rozdziału G. Ghirlanda dokonuje ich przedstawienia. Przy omawianiu podstaw antropologicznych wskazuje na godność człowieka, sprawiedliwość ewangeliczną oraz relacje jakie zachodzą między nimi a jednocześnie między prawem naturalnym i pozytywnym, a następnie przechodząc do podstaw eklezjologicznych podkreśla wagę głębokiego rozumienia tajemnicy Kościoła i ukazuje podstawy prawa w Kościele widzianym jako sakrament wspólnoty i Ciało Mistyczne Chry-

tusa. Takie spojrzenie prowadzi Autora do stwierdzeń, iż także prawo kościelne w swoim wymiarze pozytywnym i ludzkim posiada wartość zbawczą, oraz że może ono być definiowane jako wyraz i narzędzie wcielenia prawa Bożego, zarówno naturalnego jak i objawionego, nastawionego na ochronę i rozwój wspólnoty.

Drugi rozdział, noszący tytuł *Prawo w Kościele* ukazuje najpierw naturę i cel prawa pozytywnego, jakie jawią się w księgach Nowego Testamentu. Analizując kolejno Dzieje Apostolskie i Ewangelie synoptyczne, Ewangelie wg św. Jana oraz pisma św. Pawła, Autor wyciąga wnioski, iż normy pozytywne we wspólnocie chrześcijańskiej mają sens jedynie w relacji do Chrystusa. Pozytywne prawa w życiu chrześcijan znajdują swój sens nie tyle w tworzonym porządku społecznym, ile w fakcie bycia owocem samoświadomości wspólnoty i jej zjednoczenia z Chrystusem. Stąd też prawa pozytywne wspólnoty chrześcijańskiej winny być bardziej ukierunkowane na ukazywanie działań wspomagających zachowanie wewnętrznego prawa miłości niż na ukazywanie sytuacji grzechu.

Dalsze rozważania drugiego rozdziału dążą do zdefiniowania prawa kościelnego. Wychodząc od doktryny św. Tomasza z Akwinu dochodzi Autor do definicji określającej owo prawo jako „rozumny nakaz, oświecony wiarą i ukształtowany miłością Ducha Świętego, promulgowany przez kompetentną władzę”, a następnie przybliża elementy tej definicji tłumacząc istotę rozumności prawa, związane z nią dobro wspólne, by w końcowej części rozdziału podjąć kwestie obowiązywalności prawa i wyjątków w tej materii. Szczególną uwagę zwraca przy tym na słuszność kanoniczną, która stanowi typową formę objawiającą, iż u podstaw prawa pozytywnego w Kościele i wszystkich charakterystycznych instytucji prawa kościelnego leży wewnętrzne prawo miłości.

Kolejny, trzeci rozdział, oprócz ukazania, jak sugeruje tytuł *Prawo kościelne i teologia*, powiązań między tymi dyscyplinami (G. Ghirlanda podejmuje tu kwestie studium prawa kościelnego w formacji teologicznej oraz próbę odpowiedzi na pytanie czy prawo kościelne jest nauką teologiczną czy też prawniczą), przynosi obszerny przegląd historyczny nauki i źródeł prawa kanonicznego. Dzieląc historię doktryny kanonicznej na siedem okresów, opisuje powstawanie zbiorów prawnych, rozwój kanonistyki jako nauki oraz rozwój jej nauczania. Ścisłe związany jest z tymi tematami następny rozdział traktujący o podstawowych kierunkach reformy Kodeksu promulgowanego w 1983 r. Przytaczając kolejno dziesięć podstawowych zasad reformy ustalonych na Synodzie Plenarnym w 1967 r., Autor ukazuje racje ich ustalenia oraz, co jest swego rodzaju nowością wśród komentarzy do tych zasad, ich aplikację w Kodeksie Jana Pawła II.

Ostatni, piąty rozdział podejmuje zagadnienia objęte przez Autora tytułem *Communio regułą organizacji Ludu Bożego*. Widząc, iż wspólnota nie jest tylko jakimś pojęciem, ale że stanowi ona samą rzeczywistość Kościoła,

G. Ghirlanda ukazuje kolejno wspólnotę wiernych, wspólnotę między Kościołami i całą wspólnotę katolicką, aby następnie przedstawić wspólnotę hierarchiczną będącą elementem twórczym wspólnoty katolickiej. Sam Kościół jest konstytuowany we wszystkich wymiarach przez wspólnotę stworzoną przez Ducha Świętego. Z natury zaś Kościoła ów węzeł wspólnoty domaga się jakichś form prawnych ożywianych równocześnie miłością, która będąc darem Ducha przyczynia się do utworzenia wspólnoty, istnieje w jej wnętrzu i jest wypełniana w relacjach prawnych. Ponadto na rzeczywistości wspólnoty opierają się również koncepcje współodpowiedzialności i współuczestnictwa, których szeroka analiza zamyka rozważania G. Ghirlandy dotyczące *Communio*.

Całość pozycji zamyka bibliografia zawierająca wykaz Kodeksów z komentarzami, komentarzy do Kodeksu Prawa Kanonicznego i podręczników, oraz opracowania wśród których, jak zastrzega Autor, uwzględniono tylko te najważniejsze o charakterze ogólnym.

Pozycja G. Ghirlandy, z punktu widzenia tematyki czy ujęcia omawianych zagadnień z pewnością nie może być uważana za absolutną nowość na polskim rynku wydawniczym. Wystarczy wspomnieć dzieła ks. prof. R. Sobańskiego, zajmującego się od lat teorią zjawiska prawnego i implikacjami teologicznymi norm kościelnych. Jednakże dobór tematyki wewnątrz dzieła (przechodzącej od ukazania fundamentów antropologicznych i eklezjologicznych norm prawnych, przez ukazanie natury i celu prawa według Nowego Testamentu czy św. Tomasza z Akwinu, aż do ukazania roli „wspólnoty” w Kościele), jak też jego zwartość, powodują iż pozycja ta może wypełnić lukę istniejącą na rynku podręczników wykorzystywanych w nauczaniu tak seminaryjnym jak i w kolegiach kształcących katechetów czy innych instytucjach proponujących osobom świeckim formację teologiczną.

Ks. Janusz Kowal SJ